

Terminalia arjuna (Arjun Tree)

Classification-

Kingdom- Plantae

Division- Magnoliophyta

Class- Magnoliopsida

Order- Myrtales

Family- Combretaceae

Genus- *Terminalia*

Species- *arjuna*

Habitat- A large deciduous tree native to the Indian subcontinent, commonly found along riverbanks, moist forests, and plains with well-drained alluvial soils in tropical and subtropical regions.

Morphology- *Terminalia arjuna* is a tall, majestic deciduous tree reaching heights of 20–25 meters, characterized by a straight, cylindrical trunk with smooth, pale grey bark that peels off in thin patches, revealing a greenish inner layer. The leaves are simple, opposite or sub-opposite, elliptic to obovate, and leathery with entire margins. The tree produces small, yellowish-white flowers arranged in axillary spikes. The fruit is a distinctive, woody, winged drupe, usually 2–4 cm long, with five longitudinal ridges, turning from green to brown upon maturation.

Economic Importance-

Cultivated as an ornamental and shade tree in parks and along roadsides.

Source of bioactive compounds with antioxidant and anti-inflammatory effects.

Wood is used for making furniture, agricultural implements, and construction due to its durability.

टरमिनेलिया अर्जुना (अर्जुन वृक्ष)

वर्गीकरण -

जगत: पादप

विभाग: मैग्नोलियोफाइटा

वर्ग: मैग्नोलियोप्सिडा

क्रम: मर्टेल्स

कुल: कॉम्ब्रेटेसी

जाति: टरमिनेलिया

प्रजाति: अर्जुना

आवास (Habitat):

यह एक बड़ा पर्णपाती वृक्ष है जो भारतीय उपमहाद्वीप का देशज है। यह सामान्यतः नदियों के किनारों, नम जंगलों और समभूमियों में पाया जाता है जहाँ जलनिकासी वाली जलोढ़ मिट्टी हो। यह उष्ण और उपोष्ण जलवायु में अच्छी तरह फलता-फूलता है।

आकृति-विज्ञान (Morphology):

टरमिनेलिया अर्जुना एक ऊँचा, भव्य, पर्णपाती वृक्ष है जिसकी ऊँचाई 20–25 मीटर तक होती है। इसकी तना सीधा और बेलनाकार होता है, जिसकी छाल चिकनी, हल्के स्लेटी रंग की होती है और पतली परतों में छिलती है जिससे भीतर हरे रंग की सतह दिखती है। पत्ते सरल, विपरीत या उपविपरीत रूप में लगे होते हैं, अंडाकार से उल्टे अंडाकार और मोटे चमड़े जैसे, सम किनारों वाले होते हैं। फूल छोटे, पीले-सफेद रंग के होते हैं और बगल से निकलने वाले पुष्पगुच्छों में लगे होते हैं। फल कठोर, पंखों वाले नट जैसे होते हैं, जिनकी लंबाई 2–4 सेमी होती है और पाँच लम्बवत धारियाँ होती हैं। ये पकने पर हरे से भूरे रंग के हो जाते हैं।

आर्थिक महत्व (Economic Importance):

इसे बागबानों में सजावटी और छायादार वृक्ष के रूप में रोपा जाता है, विशेषकर सड़कों के किनारे और पार्कों में।

इसकी छाल और अन्य भागों से प्राप्त जैव सक्रिय यौगिकों में एंटीऑक्सीडेंट और सूजन-रोधी गुण पाए जाते हैं, जो आयुर्वेदिक चिकित्सा में हृदय रोगों के लिए उपयोगी हैं।

इसकी लकड़ी मजबूत और टिकाऊ होती है, जिसका उपयोग फर्नीचर, कृषि उपकरणों और निर्माण कार्यों में किया जाता है।

ਟਰਮੀਨੋਲੀਆ ਅਰਜੁਨਾ (ਅਰਜੁਨ ਰੁੱਖ)

ਵਰਗੀਕਰਨ -

ਰਾਜ: ਪੰਜੇ

ਵਿਭਾਗ: ਮੈਗਨੋਲਿਓਫਾਈਟਾ

ਵਰਗ: ਮੈਗਨੋਲਿਓਪਸਿਡਾ

ਕ੍ਰਮ: ਮਾਇਰਟੇਲਜ਼

ਪਰਿਵਾਰ: ਕੰਬਰੈਟੇਸੀ

ਜੀਨਸ: ਟਰਮੀਨੋਲੀਆ

ਪ੍ਰਜਾਤੀ: ਅਰਜੁਨਾ

ਆਵਾਸ (Habitat):

ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਪੱਤਝੜ ਰੁੱਖ ਹੈ ਜੋ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਦੇਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਦੀਆਂ ਦੇ ਕੰਢੇ, ਗੀਲੇ ਜੰਗਲਾਂ ਅਤੇ ਸਮਤਲ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਚੰਗੀ ਨਿਕਾਸੀ ਵਾਲੀ ਕੱਚੀ ਮਿੱਟੀ ਮਿਲਦੀ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਗਰਮ ਅਤੇ ਗਰਮੀ-ਨਮੀ ਵਾਲੀ ਹਵਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਧੀਆ ਵਧਦਾ ਹੈ।

ਆਕਾਰ ਰਚਨਾ (Morphology):

ਟਰਮੀਨੋਲੀਆ ਅਰਜੁਨਾ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਤੇ ਭਰਾਵਾ ਰੁੱਖ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਉਚਾਈ 20–25 ਮੀਟਰ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਤਣਾ ਸਿੱਧਾ ਅਤੇ ਨਲਾਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਛਾਲ ਸਲੇਟੀ ਅਤੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਤਰਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਹੇਠਾਂ ਹਰਾ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਭਾਗ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੱਤੇ ਸਧਾਰਨ, ਵਿਰੋਧੀ ਜਾਂ ਉਪਵਿਰੋਧੀ ਹੋਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚਮੜੀ ਵਰਗੇ ਮੋਟੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫੁੱਲ ਛੋਟੇ ਅਤੇ ਪੀਲੇ-ਸਫੈਦ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਪੌੜਿਆਂ ਦੇ ਬਾਹਰਲੇ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਗੁੱਛਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਫਲ ਲੱਕੜੀ ਵਰਗੇ ਪੰਜ-ਧਾਰੀ ਵਾਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਰੇ ਤੋਂ ਭੂਰੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦ ਪੱਕ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਆਰਥਿਕ ਮਹੱਤਤਾ (Economic Importance):

ਇਹ ਰੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤ ਛਾਂ ਅਤੇ ਸੋਹਣੀ ਆਕਾਰ ਕਾਰਨ ਰਾਹਾਂ ਅਤੇ ਬਾਗਾਂ ਦੇ ਕੰਢੇ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੀ ਛਾਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਐਂਟੀਆਕਸੀਡੈਂਟ ਅਤੇ ਸੋਜ-ਘਟਾਉਣ ਵਾਲੇ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਜੋ ਆਯੁਰਵੇਦ ਵਿੱਚ ਹਿਰਦੇ ਰੋਗਾਂ ਦੀ ਦਵਾਈ ਵਜੋਂ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੀ ਲੱਕੜ ਢੀਠ ਅਤੇ ਟਿਕਾਊ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਫਰਨੀਚਰ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਾਮਾਨ ਅਤੇ ਘਰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।